

Щурко У.В.кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту мистецтва
Львівської національної академії мистецтв**Shchurko Ulyana**

Lviv National Academy of Arts

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

PRIORITY OF REAL ECONOMY DEVELOPMENT IN UKRAINE

У статті проаналізовано стан, проблеми та тенденції розвитку реального сектору економіки України протягом останніх років. Окреслено основні перешкоди його зростанню та виходу на якісно інший рівень як локомотива української економіки. Виокремлено ключові виклики, які виникли після початку військових дій на Сході України, де промисловість зазнала найсуттєвіших збитків, що відобразилось на динаміці функціонування цілого сектору. Здійснено аналіз цих сфер і проблем як у хронологічному розрізі в межах країни, так і порівняно з показниками зарубіжних країн. Запропоновано пріоритетні напрями розвитку реального сектору з огляду на кризу, світові тенденції та потреби новітнього глобального ринку. Подано рекомендації з реформування сектору для зміцнення національної економіки та посилення конкурентоспроможності вітчизняної продукції.

Ключові слова: реальний сектор, економіка України, реформи, промисловість, конкурентоспроможність.

В статье проанализированы состояние, проблемы и тенденции развития реального сектора экономики Украины в течение последних лет. Определены основные препятствия его росту и выхода на качественно новый уровень как локомотива украинской экономики. Выделены ключевые вызовы, которые возникли после начала военных действий на Востоке Украины, где промышленность претерпела существенных убытков, что отразилось на динамике функционирования целого сектора. Осуществлен анализ этих сфер и проблем как в хронологическом разрезе в пределах страны, так и по сравнению с показателями зарубежных стран. Предложены приоритетные направления развития реального сектора с учетом кризиса, мировых тенденций и потребностей нового глобального рынка. Предоставлены рекомендации по реформированию сектора для укрепления национальной экономики и усиления конкурентоспособности отечественной продукции.

Ключевые слова: реальный сектор, экономика Украины, реформы, промышленность, конкурентоспособность.

The article analyzes the state, problems and trends of the real sector of the Ukrainian economy. The main obstacles to its growth and reaching a qualitatively different level as the locomotive of the Ukrainian economy are outlined: the critical state of fixed assets, deteriorating investment climate, lack of effective incentives for innovation and increasing dependence of the economy on changes on foreign markets. The key challenges that arose after the start of armed conflict in eastern Ukraine, where the industry suffered the most significant losses, which reflected on the dynamics of the functioning of the entire sector, were described. The lack of an adequate level of supply of industry with innovative technologies does not allow Ukraine to meet foreign economic trends and adequately respond to fluctuations in foreign economic conditions. Ukraine's specialization in international markets has become entrenched in the niche of low-tech, raw material-producing and exporting countries. The analysis of problems both in chronological section within the country, and in comparison with indicators of foreign countries is carried out. The technological share of Ukrainian exports is only 5%, while in other developing countries; the share averages almost 37% of exports. The priority directions of development of the real sector are offered, taking into account the crisis, world tendencies and needs of the newest global market. "Traditional" sectors of the economy (including industry) no longer cope with the role of leaders in economic development and while reforming them we need to reorient to new – priority – areas, which may include both information and telecommunications services and creative industries in general. Recommendations for reforming the sector to strengthen the national economy and strengthen the competitiveness of domestic products are given. Among them: stimulating the development of

priority industries in the context of global trends (in particular, innovative, knowledge-intensive and creative industries), diversification of sources of foreign capital, risk control of economic entities with external counterparties, stimulating investment in the real sector by domestic and foreign investors, diversification of consumers of real sector products and increase of domestic demand for products of strategically important enterprises.

Key words: real sector, economy of Ukraine, reforms, industry, competitiveness.

Постановка проблеми. Настання нової технологічної епохи у світовій економіці, що офіційно була проголошена в Давосі у 2016 році як «четверта промислова революція», стимулює розвиток реального сектору економіки напрямі технологічного прориву, а не тимчасових «ремонтів» застарілої економічної платформи. Важливість реального сектору економіки, його комплексна роль у вирішенні системних завдань спонукають до вивчення його участі у формуванні валового внутрішнього продукту держави.

Втрата великої частки промислових потужностей разом з окупацією частин Луганської та Донецької областей потребує швидкого напевненого переорієнтування економіки України на інші напрями, адже вдосконалення промислових потужностей вже не може бути джерелом економічного зростання. Якість нового рівня економіки, за якого Україна в сучасних умовах може бути конкурентоспроможною, має забезпечуватися розвитком галузей чи секторів економіки, які є провідними у країнах-лідерах економічного розвитку, а це давно вже не промисловість. Відмова від реанімації старого фундаменту має стати стимулом для пошуку правильного вектору вкладення зусиль та інвестицій. Таким вектором може стати орієнтація на сучасні технології та новітні науково-технічні розробки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями дослідження реального сектору економіки займається низка українських науковців, зокрема Г. Вечканов, С. Любимцева, А. Семенов, Н. Юрків, О. Собкевич. Трактуювання реального сектору в сучасних умовах розвитку світової економіки розглядається по-різному. Зокрема, Н. Зайцев подає його як виробництво конкурентоспроможної та високотехнологічної продукції, яке допомагає задовольняти потреби споживачів на внутрішньому та зовнішніх ринках [1], одразу наголошуючи на високотехнологічності продукції, що мала би бути в пріоритеті. Важливість ролі сектору розкривається після вирішення його ключових проблем, що стоять на перешкоді модернізації та реформуванню економіки, які О. Собкевич [2, с. 137–138] окреслює як критичний стан основних засобів, погіршення інвестиційного клімату, відсутність дієвих стимулів інноваційної діяльності та посилення залежності економіки від зміни зовнішньоекономічної кон'юнктури.

Метою дослідження є аналіз ситуації в українській економіці довкола виокремлених проблем, визначення їх критичності, сучасних тенденцій та пріоритетності розвитку в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перша з окреслених проблем – критичний стан основних засобів (ОЗ) – є перешкодою технологічній модернізації, їх високий ступінь зносу обертається втратами через низьку ефективність і високий рівень ресурсоемності виробництва. Порівнюючи ступінь зносу ОЗ за останні десятиліття, зазначимо, що у 2000 році він становив 43,7% [2, с. 139], у 2013 році – 56,9%, у 2014 році – 60,3% [3, с. 46], у 2015 році – 60,1%, у 2016 році – 58,1% [4], у 2017 році – 55,1%, у 2018 році – 60,6% [5]. Загалом бачимо, що з 2015 року ступінь зносу ОЗ знижується, що, проте, може пояснюватися не позитивними тенденціями в економіці чи промисловості, а виключенням з розрахунків підприємств, що розташовані на тимчасово окупованих територіях. Також цікавим є факт, що дані експертів та дослідників-економістів про ступінь зношеності ОЗ відрізняються від офіційно наведених (на червень 2019 року) на сайті Держстату статистики. Зокрема, за даними Держстату, знос ОЗ за 2013 рік становить 77,3%, за 2014 рік – 83,5% та за 2013 рік – 56,9%, за 2014 рік – 60,3%, що може пояснюватися використанням різних даних: ОЗ промисловості та ОЗ загалом по Україні, як можна резюмувати з огляду на працю О. Денисюка [6], або неврахуванням здійснених Держстатом перерахунків без територій ОРДЛО.

В окремих галузях промисловості ступінь зносу ОЗ у 2017 році перевищує 70% (наприклад, виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність – 89,6%, видавнича діяльність, виробництво кіно-та відеофільмів, телевізійних програм, видання звукозаписів, діяльність у сфері радіо та телевізійного мовлення – 77,9%) [4]. Такий високий ступінь зносу свідчить про використання неефективних, застарілих, ресурсоемних засобів виробництва, що загалом впливає в низьку конкурентоспроможність продукції українських виробників (на внутрішньому та зовнішньому ринках). Ще парадоксальнішою ситуація виглядає, якщо врахувати те, що згадані галузі промисловості належать

до креативних індустрій, що не лише в розвинених країнах Заходу вважаються передовими, але й входять до переліку пріоритетних галузей стратегічного розвитку економіки України.

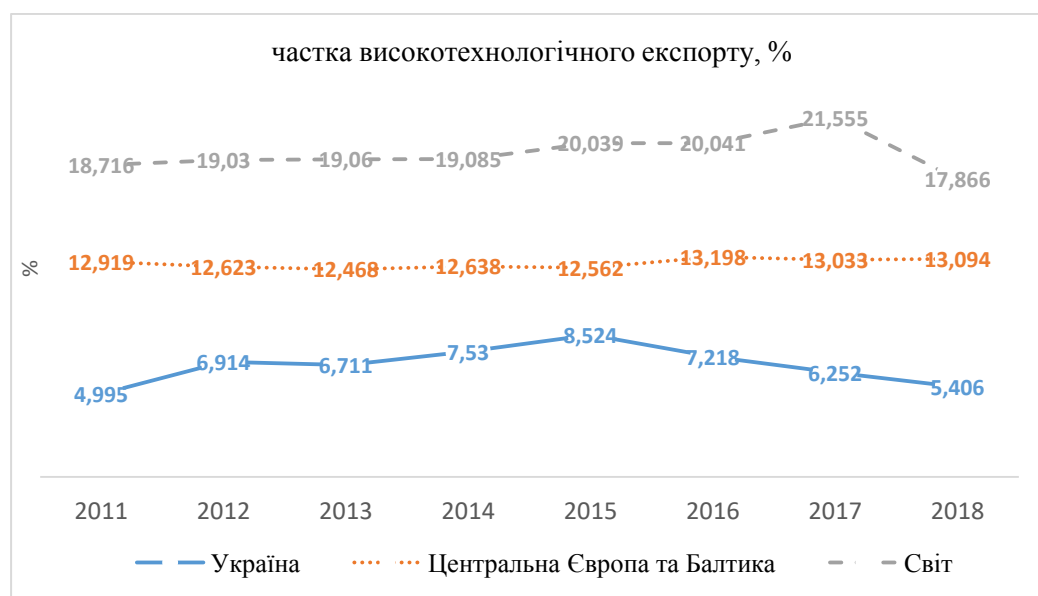
Погіршення інвестиційного клімату відображається в низькій інвестиційній привабливості економіки загалом, що перешкоджає залученню інноваційних та високотехнологічних підприємств. Особливо гостро постає проблема інвестиційної привабливості в кризові періоди, зокрема, в сучасний період військової агресії та ООС на Сході. Така несприятлива ситуація має також обернену дію: крім зниження рівня надходження інвестицій, відбувається відтік капіталу. Основним показником, на основі якого можна оцінити інвестиційну ситуацію в країні, є індикатор інвестиційної безпеки, що відображає дотримання норми інвестування відносно ВВП (задовільним є його значення на рівні 25%) [7]. Таким чином, можна прослідкувати зниження індикатора протягом останніх років (за даними О. Собкевич): у 2012 році він становить 20,8%, у 2013 році – 18,4%, у 2014 році – 14,0%, у 2015 році – 13,8% [2, с. 139]. Відповідно до оновлених Методичних рекомендацій (від 2013 року) основним показником рівня інвестиційно-інноваційної безпеки є валове нагромадження основного капіталу (% ВВП), що, за даними Держстату за 2010–2018 роки мало такі показники: 20,8% у 2010 році, 22,4% у 2011 році, 21,8% у 2013 році, 18,5% у 2014 році, 13,4% у 2015 році, 14,3% у 2018 році [8]. Як бачимо, різке падіння індикатора відбулось у 2015 році,

тобто після активної фази військової агресії РФ на Сході України, проте вже у 2016 році відбулися вирівнювання й навіть зростання, очевидно, з переходом військових дій у пасивну форму та фактичним «скасуванням» (заморожуванням) війни, яка так і не була проголошена чи задекларована на світовій арені, що дає підстави вважати територію України безпечною для іноземних інвестицій та інноваційно-інвестиційної діяльності.

Неготовність підприємств до впровадження інновацій часто спричинена саме відсутністю з боку держави дієвих стимулів для інноваційної діяльності, що обертається відставанням технологічним та інноваційним, зрештою, втратою конкурентоспроможності. Структурні перетворення містять невід’ємний ключовий чинник, а саме інновації, тому їх відсутність або неспроможність стимулювання стає суттєвою перешкодою стратегічним змінам в економічному розвитку країни.

Відсутність належного рівня забезпечення промисловості інноваційними технологіями не дає Україні можливості відповідати зовнішньоекономічним трендам та адекватно реагувати на коливання зовнішньоекономічної кон’юнктури. Спеціалізація України на міжнародних ринках закріпилася за нішею низькотехнологічної, сировинної країни-виробника та експортера.

Більшість українського експорту (сільськогосподарська продукція, метали, хімічна продукція, харчові продукти) складають товари з низьким рівнем доданої вартості, а рівень

Рис. 1. Динаміка зміни частки високотехнологічного експорту України в загальному обсязі експорту, %, за даними Світового банку за 2011–2018 роки

Джерело: складено автором за джерелом [11]

Таблиця 1

Валовий внутрішній продукт і валова додана вартість (2017–2018 роки)

Показник	2017 рік				2018 рік			
	млн. грн.		% до попереднього року		млн. грн.		% до попереднього року	
	у фактичних цінах року	у цінах попереднього року	індекси фізичного обсягу	індекси дефлятори	у фактичних цінах року	у цінах попереднього року	індекси фізичного обсягу	індекси дефлятори
Валовий внутрішній продукт	6 719 718	2 444 191	102,5	122,1	3 560 596	3 085 492	103,4	115,4
Сільське, лісове та рибне господарство	727 352	273 147	97,7	111,3	361 173	328 388	108,0	110,0
Добувна промисловість	344 157	123 664	93,9	143,3	214 260	181 576	102,5	118,0
Переробна промисловість	1 805 097	305 703	104,9	117,7	411 467	363 817	101,1	113,1
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	283 985	68 798	93,2	125,0	111 856	88 550	103,0	126,3
Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	37 104	7 815	91,9	126,4	11 394	9 827	99,5	115,9
Будівництво	326 496	59 619	125,6	108,1	81 259	69 863	108,4	116,3
Оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	832 350	326 457	102,6	125,6	471 844	428 761	104,6	110,0
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	420 484	163 400	104,2	117,0	227 256	193 262	101,1	117,6
Тимчасове розміщування й організація харчування	37 737	16 210	104,2	115,5	25 112	20 071	107,2	125,1
Інформація та телекомунікації	225 659	96 745	108,4	114,0	138 828	117 353	106,4	118,3
Фінансова та страхова діяльність	121 142	77 561	118,5	104,9	97 807	89 566	110,1	109,2
Операції з нерухомим майном	238 141	148 802	101,9	115,4	206 085	186 674	108,7	110,4
Професійна, наукова та технічна діяльність	171 630	72 380	105,7	119,6	113 354	91 672	105,9	123,7
Діяльність у сфері адміністративного обслуговування	70 820	29 772	100,6	119,1	48 571	37 011	104,3	131,2
Державне управління, оборона, обов'язкове соціального страхування	236 970	116 229	94,4	140,9	212 789	162 627	99,3	130,8
Освіта	180 011	89 981	101,1	148,0	158 620	133 110	99,9	119,2
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	131 970	58 773	99,9	129,5	77 130	73 031	95,9	105,6
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	28 264	13 652	100,7	127,3	20 375	17 719	102,0	115,0
Надання інших видів послуг	36 028	18 022	105,7	124,8	29 010	23 895	106,2	121,4
Валова додана вартість в основних цінах	6 255 397	2 066 730	102,2	121,9	3 018 190	2 616 773	103,9	115,3
Податки на продукти	473 084	383 390	104,2	123,4	550 472	477 553	100,9	115,3
Субсидії на продукти	-8 763	-5 929	105,0	147,8	-8 066	-8 834	100,8	91,3

Джерело: складено автором за джерелами [13; 14]

присутності українських виробників на високотехнологічних світових ринках є незначним. Технологічна частка українського експорту відносно мала, адже лише 5% експорту класифікується як середньо- або високотехнологічний. На противагу цьому, в інших країнах, що розвиваються, частка такої продукції в середньому складає майже 37% експорту [9, с. 11]. Україна взагалі відсутня в рейтингу ОЕСР 2018 року за часткою високотехнологічної галузі у ВВП, як і в рейтингу Світового банку за часткою високотехнологічної продукції в експорті (де Україна розміщена в категорії «країни з доходом нижче середнього») вона довгий час не була взагалі представлена. Дані про високотехнологічний експорт з України в рейтингу Світового банку з'явилися лише у 2011 році (на рис. 1. подано дані СБ щодо України за 2011–2018 роки).

Нині за цим показником (5% у 2018 році) Україна перебуває на рівні з Болівією (5%), Чилі (6%), Еквадором (5%), Монголією (5%), Перу (5%), Португалією (5%), Південною Африкою (5%), а в загальній класифікації країн вона прирівнюється до категорії «бідні країни, що мають високі державні борги», частка високотехнологічного експорту яких у 2018 році склала 4%, тоді як у Центральній Європі та Балтиці цей показник становив 13% у 2018 році. Згідно з класифікацією Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) до високотехнологічних галузей належать авіакосмічна галузь, фармацевтична галузь, виробництво комп'ютерів та оргтехніки, інформаційно-комунікаційна галузь і приладобудування [10].

Створення валової доданої вартості реальним сектором економіки забезпечує її розвиток і добробут. Так, реальний валовий внутрішній продукт (ВВП) України у 2018 році зріс на 3,3%, у 2017 році – на 2,5%, у 2016 році – на 2,4%, у 2014 році – на 3% [12]. В його структурі за 2018 рік найбільше зростання демонстрували сільське, лісове та рибне господарство, а саме 7,8% до попереднього року та 10,1% від усього ВВП, будівництво – 7,2% (2,3% ВВП), фінансова та страхова діяльність – 12,4% (2,8% ВВП). Переробна промисловість, що становить у фактичних цінах 11,5% ВВП у 2018 році, показала зростання відносно попереднього року лише на 0,6%, що є найнижчим показником. Подібне низьке зростання демонструвала також категорія «мистецтво, спорт, розваги та відпочинок», що складає 0,6% ВВП у 2018 році та 0,7% зростання (табл. 1).

Проблеми реального сектору економіки спричиняють простоювання виробничих потужностей, погіршення платіжної дисципліни, випадки розірвання контрактів. Унаслідок девальвації національної грошової одиниці

під час світової фінансової кризи на 58% більшість підприємств реального сектору економіки отримала значні збитки. Лояльні вимоги до позичальників, прийняття на себе високих кредитних ризиків спричинили стрімкий ріст кредиторської заборгованості. Це разом із впливом депозитів спровокувало досить тяжкий стан банківської системи. У собівартості виробництва більшості вітчизняної продукції закладені імпортні складові частини (газ, нафта тощо) та відсотки по кредитах, тому автоматично відпускні ціни в національній валюті різко зросли, що привело до посилення інфляції та падіння промислового виробництва.

За таких умов акценти стратегічного планування зміщуються в бік розвитку наукоємних галузей промисловості, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які все більше охоплюють виробництво товарів і послуг у цій сфері: від приладобудування до електронної комерції та програмного забезпечення.

З огляду на стрімкий розвиток ІКТ та їх поширення на все ширші сегменти (мультимедіа, глобальний роумінг, високошвидкісна передача інформації) економісти [12, с. 28] почали включати їх до складових частин реального сектору економіки як сектор електронних інформаційних продуктів і послуг з трьох сегментів, а саме ділової інформації, інформації для спеціалістів та масової споживчої інформації і побутових послуг. З науковцями можна сперечатися щодо їхньої теорії, проте незаперечним залишається факт, що «традиційні» галузі економіки (чи то самої лише промисловості) вже не справляються з роллю провідних в економічному розвитку і за одночасного їхнього реформування потребують переорієнтацію на нові – пріоритетні – сфери, що можуть включати як інформаційно-телекомунікаційні послуги, так і загалом креативні індустрії.

Висновки з проведеного дослідження.

З огляду на виклики розвитку економіки пріоритети її реформування повинні містити насамперед захист реального сектору від кризових зовнішніх впливів через роботу в кількох напрямках, таких як стимулювання розвитку пріоритетних галузей у контексті світових тенденцій (зокрема, інноваційних, наукоємних та креативних індустрій), диверсифікація джерел залучення іноземного капіталу, контроль ризиків взаємодії суб'єктів економіки із зовнішніми контрагентами, стимулювання зростання обсягів інвестування в реальний сектор вітчизняними та іноземними інвесторами, диверсифікація споживачів продукції реального сектору та підвищення внутрішнього попиту на продукцію стратегічно важливих підприємств.

Список використаних джерел:

1. Зайцев А. Разработка конкурентной стратегии высокотехнологического предприятия транснационального концерна. *Вопросы инновационной экономики*. 2013. № 2. С. 3–19.
2. Собкевич О. Проблеми реального сектору економіки України у контексті економічної безпеки держави. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 15. С. 136–141.
3. Богма О. Аналіз виробничого складника економічної безпеки України. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 5. С. 45–49.
4. Основні засоби України за 2017 рік / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/ibd/osn_zas_u/arch_osn_zas.htm (дата звернення: 10.03.2020).
5. Вартість основних засобів у 2000–2018 роках. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ibd/voz/voz_u/voz06_u.htm (дата звернення: 12.05.2020).
6. Денисюк О. Аналіз стану та ефективності використання основних засобів на підприємствах машинобудівної галузі Вінницької області. *Ефективна економіка*. 2015. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4468> (дата звернення: 21.05.2020).
7. Сухоруков А., Харазішвілі Ю. Моделирование та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України : монографія. Київ : НІСД, 2012. 368 с.
8. Валовий внутрішній продукт за категоріями кінцевого використання. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/vvp/vvp_ric/vvpzkkv_u.htm (дата звернення: 29.03.2020).
9. Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі України на 2017–2021 роки. 2017. 136 с.
10. OECD Directorate for Science, Technology and Industry, Economic Analysis and Statistics Division. URL: <https://www.oecd.org/sti/ind/48350231.pdf> (дата звернення: 20.04.2020).
11. High-technology exports (% of manufactured exports). The World bank data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.MF.ZS?end=2018&start=2018&type=shaded&view=map&year=2018> (дата звернення: 12.04.2020).
12. Волот О., Пліско І. Реальний сектор економіки: сутність, складові та його роль в забезпеченні стійкого розвитку економіки держави. *Науковий вісник Полісся ЧНТУ*. 2016. № 1(5). С. 23–29.
13. Національні рахунки (ВВП), 2016–2019 / Держстат України. URL: http://ukrstat.gov.ua/imf/arhiv/nr/nr2016_2020_u.htm (дата звернення: 10.04.2020).
14. Валовий внутрішній продукт / Міністерство фінансів. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2018> (дата звернення: 20.03.2020).

References:

1. Zaytsev A. (2013). Razrabotka konkurentnoy strategii vysokotekhnologichnogo predpriyatiya transnatsionalnogo kontserna. [Development of competitive strategy of high-technology firm of transinternational concern] *Voprosy innovatsionnoy ekonomiki*. M. : Kreativnaya ekonomika. Vypusk 2, p. 3–19.
2. Sobkevych O. (2017) Problemy realnoho sektoru ekonomikyUkrayiny u konteksti ekonomichnoyi bezpeky derzhavy [Problems of real sector of economy of Ukraine in the context of economic security of the state]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiki*. Vypusk 15, p. 136–141.
3. Bohma O. (2016) Analiz vyrobnychoho skladnyka ekonomichnoyi bezpeky Ukrayiny [Analysis of manufacturing element of economic security of Ukraine]. *Prychornomorski ekonomichni studiyi*. Vypusk 5, p. 45–49.
4. Osnovni zasoby Ukrayiny za 2017 rik. [Fixed assets] Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/ibd/osn_zas_u/arch_osn_zas.htm (accessed: 10.03.2020).
5. Vartistosnovnykh zasobiv u 2000–2018. [Costs of fixed assets] Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ibd/voz/voz_u/voz06_u.htm (accessed: 12.05.2020).
6. Denysyuk O. (2015) Analiz stanu ta efektyvnosti vykorystannya osnovnykh zasobiv na pidpnyemstvakh mashynobudivnoyi haluzi Vinnytskoyi oblasti [Analysis of state and efficiency of using fixed assets at firms of carbuilding sphere of Vinnytska oblast]. *Efektivna ekonomika* (9). Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4468> (accessed: 21.05.2020).
7. Sukhorukov A. (2012) Modelyuvannya ta prohnozuvannya sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrayiny : monohrafiya. [Modelling and predicting of socio-economic development of Ukraine]. K. : NISD. 368 p.
8. Valovyy vnutrishniy produkt za katehoriyamy kintsevoho vykorystannya [GDP by categories of final use]. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/vvp/vvp_ric/vvpzkkv_u.htm (accessed: 29.03.2020).
9. Dorozhnyaya karta stratehichnoho rozvytku torhivli Ukrayiny na 2017–2021 roky (2017). [Road map of strategic development of trade in Ukraine]. 136 p.
10. OECD Directorate for Science, Technology and Industry, Economic Analysis and Statistics Division. Available at: <https://www.oecd.org/sti/ind/48350231.pdf> (accessed: 20.04.2020).

11. High-technology exports (% of manufactured exports). The World bank data. Available at: <https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.MF.ZS?end=2018&start=2018&type=shaded&view=map&year=2018> (accessed: 12.04.2020).
12. Volot O., Plisko I. (2016) Realnyy sector ekonomiky: sutnist, skladovi ta yoho rol v zabezpechenni stiykoho rozvytku ekonomiky derzhavy.[Real sector of economy: sense, elements and role in providing stable development of economy of Ukraine]. *Naukovyy visnyk Polissya ChNTU*, 1 (5), p. 23–29.
13. Nationalni rackhunky (GDP), 2016–2019. Derzhstat Ukrayiny. Available at: http://ukrstat.gov.ua/imf/arhiv/nr/nr2016_220_u.htm (accessed: 10.04.2020).
14. Valovyy vnutrishniy product [GDP]. Ministry of Finance. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2018> (accessed: 20.03.2020).